

Jenni Laine & Hanna-Riika Tepsell

”SIITÄ PUHE, MISTÄ PUUTE”

**Ikäihmisten seksuaalisuuden ilmeneminen erään
toimintayksikön päivätoiminnan työntekijöiden
kokemana**

Opinnäytetyö

CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Joulukuu 2012

Yksikkö Hyvinvoinnin ja kulttuurin yksikkö	Aika 2012 Joulukuu	Tekijä/tekijät Jenni Laine Hanna-Riika Tepsell
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi "SIITÄ PUHE MISTÄ PUUTE" - Ikäihmisten seksuaalisuuden ilmeneminen erään toimintayksikön päivätoiminnan työntekijöiden kokemana		
Työn ohjaaja Sirkka Huhtakangas	Sivumäärä [40 + 3]	
Työelämäohjaaja Hanna Saarinen		
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää ikäihmisten seksuaalisuuden ilmenemistä ja herättää keskustelua ja ajatuksia aiheeseen liittyen. Tavoitteenamme oli tehdä laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen opinnäytetyö siitä, miten ikäihmisten seksuaalinen käyttäytyminen ilmenee päivätoiminnan työntekijöiden kokemana. Opinnäytetyömme kohderyhmä oli erään toimintayksikön päivätoiminnan työntekijät. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto kerättiin kyselylomakkeilla, joissa kysymykset esitettiin tarkoituksella valitulle kohderyhmälle avoimina. Tutkimusaineiston saimme kokoon keväällä 2012. Kyselyyn vastasi yhteensä kuusi työntekijää.</p> <p>Opinnäytetyömme tutkimustulosten mukaan työntekijöillä oli hyvin valmiuksia kohdata ikääntyneiden seksuaalisuuteen liittyviä asioita työelämässään, mutta tietoa ja lisäkoulutusta tarvitaan. Työntekijät ymmärsivät seksuaalisuuden monimuotoisena ja koko elämänajan kestäväenä perustarpeena. Jokaisella on oma subjektiivinen käsitys seksuaalisuudesta ja sen ilmenemisestä ikäihmisillä.</p> <p>Seksuaalista vihjailua ja käyttäytymistä kohdistui työntekijöihin päivätoiminnan yksiköissä. Tärkeimpinä työvälineinä tällaisissa tilanteissa pidettiin huumoria, taitoa asettaa rajat ja ammatillista kohtaamista kenenkään tunteita loukkaamatta.</p>		

Asiasanat

aikamme ikäihmiset, ikääntymisprosessi, seksuaalisuus, seksuaalisuuden kohtaaminen

CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Date 2012 December	Author Jenni Laine Hanna-Riika Tepsell
Degree programme Bachelor of Social Services		
Name of thesis "THOSE WHO MAKE A LOT OF NOISE ABOUT SOMETHING ARE OFTEN THE EMPTY BARRELS" -Appearance of elderly people's sexuality within one unit of the Day Activity Center		
Instructor Sirikka Huhtakangas		Pages [40 + 3]
Supervisor Hanna Saarinen		
<p>Purpose of this thesis was to find out the issues related to sexuality of elderly and encourage discussion related to the subject. Our goal was to make thesis by using a qualitative research method about how elderly people sexual behavior occurs at recreational activities unit from employee's perspective. The target group of our thesis was recreational activity employees of one unit. Research material for this qualitative research was collated up by using questionnaire. Questionnaire was set up for the carefully selected target group and questions in a form were open. Research material was collated by the end of Spring 2012 and total amount of respondents was six.</p> <p>According to the results of our thesis employees had a good readiness and they were quite well prepared to face elderly people in cases related to their sexuality. It was also discovered that more knowledge and training is needed. Employees understood sexuality as a basic need which is multiform and lifelong. Each and everyone has got his own subjective conception of sexuality and different manifestation it has got.</p> <p>Sexual behavior and insinuation was directed to employees in the unit which was selected to the research. Humor was mentioned as the most important and efficient tools in such cases as well as professional ability to draw the lines without hurting anyone's feelings.</p>		
Key words elderly of our time, aging process, sexuality, encounter of sexuality		

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	AIKAMME IKÄIHMISET	2
3	IKÄÄNTYMISPROSESSI	6
4	SEKSUAALISUUS	8
4.1	Seksuaalisuus osana ihmisen perustarpeita	8
4.1.1	Maslowin tarvehierarkia	8
4.1.2	Erik Allardtin hyvinvointiteoria	11
4.2	Seksuaalioikeudet	12
4.3	Ikäihmiset ja seksuaalisuus	14
5	SEKSUAALISUUDEN KOHTAAMINEN	18
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	21
6.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	21
6.2	Opinnäytetyön kohde ja haastateltavat	21
6.3	Aineisto ja menetelmät	22
6.4	Opinnäytetyön luotettavuus	23
6.5	Opinnäytetyöprosessi	25
7	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	27
7.1	Haastateltavien taustatiedot	27
7.2	Seksuaalisuus työntekijöiden käsittämänä	27
7.3	Seksuaalisuuden ilmeneminen	28
7.3.1	Seksuaalisuuden ilmeneminen päivätoiminnassa	28
7.3.2	Seksuaalisuuden ilmeneminen puhekielessä	29
7.3.3	Seksuaalisuuden ilmeneminen eleissä	30
7.3.4	Seksuaalisuuden ilmeneminen hoitotilanteissa	30
7.4	Seksuaalisuuden kohdistuminen päivätoiminnan henkilökuntaan	31
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	32

9 POHDINTA	35
LÄHTEET	40
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Seksuaalisuus säilyy meillä jokaisella läpi elämän. Ikääntyvien, kuten minkä ikäisten henkilöiden kanssa tahansa työskennellessä, kohdataan seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Henkilökunnan tulee ottaa huomioon seksuaalinen käyttäytyminen jokaisessa työyhteisössä, ja työntekijöillä tulee olla valmiuksia kohdata seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Elämme aikaa, jolloin ikääntyneiden määrä tulee kasvamaan suhteessa väkilukuumme, ja aihe puhututtaa eri tahoja. Suomen tulevaisuus näyttää huolestuttavalta, kun tarkastellaan ikääntyvien määrää suhteessa tarjottaviin vanhusten palveluihin. Ajankohtaisuuden vuoksi päätimme kohdistaa aiheemme päivätoiminnan puolelle. Tällä hetkellä panostetaan ikääntyneiden kotihoitoon yhä enemmän sekä tuetaan heidän toimintakykyään kokonaisvaltaisesti. Toimintakyvyn säilyminen ja sen edistäminen ovat avaintekijöitä, kun panostetaan avo- ja tukipalveluihin.

Tällä hetkellä eduskunnan käsittelyssä on tuleva vanhuspalvelulaki, jonka määrä astua voimaan vuonna 2013. Lain tavoitteena tulee olemaan iäkkään henkilön sosiaali- ja terveyspalvelujen saannin turvaaminen. Tämä laki edistää ikääntyneiden hyvinvointia, tukee osallisuutta ja voimavaroja, edistää itsenäistä suoriutumista sekä takaa määrältään ja laadultaan riittävät palvelut ikääntyneille. (STM 2012.)

Kiinnostuksemme tehdä opinnäytetyö ikääntyneisiin liittyen lähti molempien kokemuksesta vanhustyössä. Yhteisten keskustelujen ja pohdintojen jälkeen mielenkiinto heräsi ikäihmisten seksuaalisuutta kohtaan, josta mielestämme puhutaan ja jota huomioidaan liian vähän. Haluamme työllämme herättää keskustelua liittyen aihevalintaamme sekä jokaisen ihmisen oikeuteen omaan seksuaalisuuteensa.

2 AIKAMME IKÄIHMISET

Ikääntyneisyys (vanhuus, ikäihmisyys) on subjektiivinen kokemus ja yksi ihmiselämän merkittävistä kehitysvaiheista. Vanhuus on ihmisen elämän viimeinen elämänvaihe, joka on tulos biologisista, psyykkisistä sekä sosiaalisista muutoksista. Sanaa vanhus pyritään välttämään. Sillä on koettu olevan negatiivinen kaiku. Vanhuus liitetään avuttomuuteen, avun tarpeeseen ja riippuvuuteen. Moderni yhteiskunta haluaa vältellä avuttomuuden ilmaisuja. (Karisto, Kröger & Seppänen 2007, 103.)

Vuosissa mitattavan vanhenemisen määrittämisen sijalle on alettu tuoda myös muunlaisia ilmaisuja, kuten kolmas ja neljäs ikä. Englantilainen tutkija Peter Laslett on määritellyt kolmannen ja neljännen iän, joilla viitataan vanhuuteen. Laslett ei varsinaisesti määrittele kolmannen iän alkamisikää vaan hänen teoriansa mukaan siihen voidaan siirtyä yksilöllisesti. Kuitenkin suomalaisessa keskustelussa kolmannella iällä tarkoitetaan eläkkeelle siirtymisen jälkeistä elämänvaihetta, jota luonnehditaan aktiivisuuden ja harrastamisen kaudeksi. (Kärnä 2009, 74.) Näin ollen kolmas ikä on omalle hyvinvoinnille omistettua aikaa. Lapin yliopiston sosiaaligerontologian ja hoitotyön professori Koskisen mukaan kolmas ikä voi olla uuden alku. Neljännellä iällä tarkoitetaan varsinaista vanhuutta. Se on elämän vaihe, jolloin tarve ja riippuvuus muista lisääntyvät. (Levonen 2001, 222; Uutela & Ruth 1994, 85.) Laslettin mukaan neljänteen ikään siirtymisen tulisi olla tietoinen valinta. Neljännessä iässä siirrytään hienotunteisesti sivuun aktiivisesta elämästä silloin, kun ympäristö sitä odottaa. Tämän teorian mukaan neljännen iän eli myöhäisvanhuuden vaihe on paljon lyhyempi kuin sitä edeltävä kolmas ikä eli varhaisvanhuus. Laslett kuitenkin korostaa elämän subjektiivista kokemista, omaa valintaa ja persoonallista ikää. (Kärnä 2009, 74.)

Suomen sosiaalipolitiikka käsittää vanhuksen 65 vuotta täyttäneeksi henkilöksi. Toisaalta useimmat 65-vuotiaat ovat vielä varsin hyväkuntoisia ja kykenevät itsenäiseen elämään. Täytettyään 65 vuotta henkilö on oikeutettu vanhuseläkkeeseen. Ikääntymiseen liittyvät muutokset alkavat lisääntyä vasta noin 75 ikävuoden jälkeen. (Aalto ym. 1998, 15–17.) Olemme työskennellessämme ikäihmisten kanssa kohdanneet sen, että useimmiten asiakas ei tahdo kutsuttavan itseään vanhukseksi. Vaikka ikäpolitiikka käsittää vanhuksen yli 65-vuotiaaksi, ei se tarkoita sitä, että ikääntynyt itse tuntisi itsensä vanhaksi.

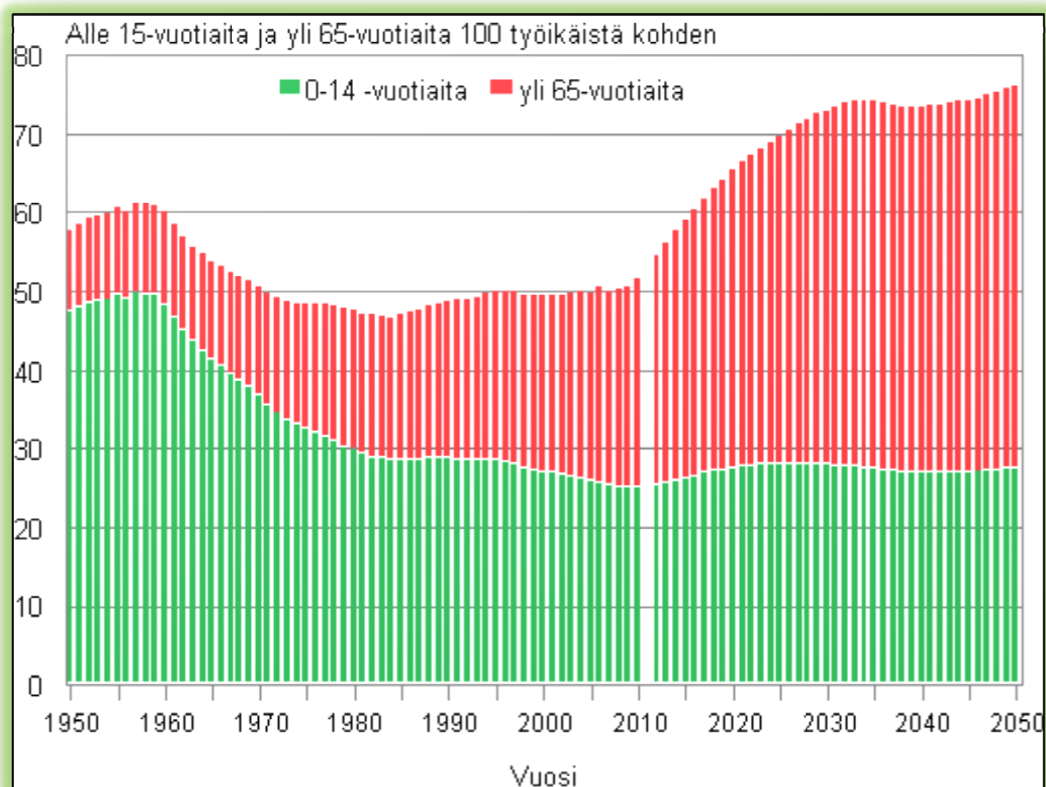
Yleisesti käytetyn määritelmän mukaan vanhuus alkaa eläkeiässä. Vanhuuden kokemisessa erot voivat olla suuria. Nykypäivän arkielämässä voimme huomata, että ihmisen kronologinen ikä ei enää normita käyttäytymistä kuten ennen. Kotona asuvista 75-vuotiaista viidellä prosentilla on vaikeuksia toimintakyvyssä. 85-vuotiaista vaikeuksia on jo lähes joka kolmannella. Ulkopuolisen avun tarve kasvaa voimakkaasti ihmisen ikääntyessä. Ikäihmisten toimintakyvyn ylläpitämiseen ja edistämiseen voidaan vaikuttaa monin keinoin. Varhainen puuttuminen ja toimintakyvyn heikkenemisen varhainen tunnistaminen kuuluvat hyvään vanhustenhuoltoon. Ikääntyneiden toimintakyvyn arvioinnissa käytetään erilaisia mittareita. (Karjalainen & Kukkonen 2005, 283–285.)

Ikääntyneiden osuus väestöstä on vääjäämättömästi kasvussa. Suomi ikääntyy Euroopan unionin jäsenmaista nopeimmin seuraavien 20 vuoden aikana. Tuoreimpien arvioiden mukaan Suomen väestö jatkaa kasvuaan 2040-luvulle saakka. Väestön ikärakennetta kuvaavat huoltosuhteet nousevat jopa hieman nopeammin kuin aiemmin arvioitiin. (Laine, Sinko & Vihriälä 2009, 11.)

Vuonna 2020 on väestöennusteiden mukaan joka viides suomalainen on täyttänyt 65 vuotta, ja yli 75-vuotiaiden määrä on

kaksinkertaistunut nykyisestä. Hoivatarpeet lisääntyvät vuonna 2020 ja 2030 luvulla merkittävästi. (Noppari & Koistinen 2005, 11.)

Suomessa väestön ikääntyminen tulee 2000-luvulla muuttumaan siten, että ikäihmisten määrä tulee kasvamaan suuresti samaan aikaan, kun lasten ja työikäisten määrä puolestaan vähenee. Ennusteiden mukaan vuoteen 2030 mennessä Suomen väestörakenne muuttuu radikaalisti, kuten Tilastokeskuksen julkaiseman Suomen väestöllisen huoltosuhteen ennusteista näkyy (KUVIO 1). Tuolloin ikärakennetta kuvaava väestöpyramidi muuttuu tasapaksuksi pylvääksi ja ikäluokat 70-vuotiaista nuorempiin alkavat olla samansuuruisia. (Kärnä 2009, 40.)

KUVIO 1. Suomen väestöllinen huoltosuhte 1950–2010 ja ennuste 2011–2050 (Tilastokeskus 2010.)

Elinikä miehillä on keskimäärin viisi vuotta lyhyempi kuin naisilla, mutta lähitulevaisuudessa miehet saavat naisia hieman kiinni. Tämä merkitsee sitä, että yhdessä eletty, parisuhteessa vietetty vanhuus yleistyy. Tällä hetkellä on tyypillistä, että naiset elävät vanhuutensa leskinä ja miehet taas avioliitossa. (Noppiari & Koistinen 2005, 11.) Cacciatore, Hervonen ja Kosonen Duodecimin artikkelissa kirjoittavat myös, että leskenä oleminen ja yksinäisyys koskettavat enemmän ikääntyviä naisia. Mitä vanhemmista ikäryhmistä on kyse, sitä vähemmän miehiä on hengissä. Mahdollisuudet uuden kumppanin löytämiseksi ovat naisilla huonommat kuin miehillä. (Cacciatore, Hervonen & Kosonen 2003.)

Aikanamme ikääntyminen ja vanhana oleminen nähdään usein negatiivisena ilmiönä tai uhkana tulevaisuudelle. Vanhustenhuollon kustannukset nousevat ja palveluiden kysyntä kasvaa samalla, kun palveluiden tarjonta uhkaa vähentyä. Toisaalta väestön ikääntymisen ja kulutusta suosivan vanhenemiskulttuurin on katsottu laajentavan käsityksiä ikääntyvistä kuluttajina ja ollaan nykyään kiinnostuneempia ikäihmisten ostovoimasta. (Kärnä 2009, 77.) Eläkeläisistä on tullut kuluttajina ja markkinoinnin kohteena entistä tärkeämpi kohderyhmä. Tulevalle eläkepolvelle vanhuus tarkoittaa muutakin, kuin keinutuolissa istumista ja sairautta. Aikamme eläkeikäiset eivät vetäydy syrjään, vaan haluavat näkyä ja kuulua. Eläkeikäisillämme tulee olemaan poliittista ja taloudellista valtaa, koska tuleva eläkepolvi on edellistä paljon vauraampi. (Leivonen 2001, 30.)

3 IKÄÄNTYMISPROSESSI

Vanheneminen voidaan nähdä monitasoisena, eri suuntiin kulkevana, laskuja ja nousuja sisältävänä muutosprosessina, johon vaikuttavat sekä psykososiaaliset että biologiset tekijät. Miehet ja naiset tarkastelevat vanhenemistä omaan tapansa. Naiset katsovat molempien sukupuolten vanhenemisen tapahtuvan hieman hitaammin kuin miehet. (Uutela & Ruth 1994, 24.) Ikääntymisprosessiin ajatellaan kronologisen iän lisäksi vaikuttavan sekä perimän että elinympäristön. (Kärnä 2009, 18).

Fyysinen vanheneminen tarkoittaa elimistön biologista vanhenemistä. Biologinen vanheneminen viittaa siihen, mitä fyysisiä muutoksia ihmisen ruumiissa ja kunnossa tapahtuu. Ihmisellä vanhenemisprosessi alkaa jo varhain, mutta etenee hitaasti. Vanheneminen toteutuu perimän, elinympäristön ja elämäntavan yhteisvaikutuksesta. Kreikkalainen Galenos sanoi vanhenemisen alkavan jo hedelmöityksen aikana. Tutkijoiden mukaan syntymättömien sikiöiden hermosoluissa on havaittu merkkejä vanhenemismuutoksista. Yleensä ihmisen vanhenemisen katsotaan kuitenkin alkavan noin 20. ikävuoden jälkeen, eli kasvukauden päätyttyä. Vanhenemismuutoksia tulee koko ajan, mutta kestää kauan ennen kuin ne alkavat vaikuttamaan arkielämän sujumiseen. Terveiden ja toimintakyvyn heikkeneminen ovat muutoksia, joihin ihmisen on vanhetessaan sopeuduttava. Vanhetessa sairaudet lisääntyvät ja ihminen joutuu muuttamaan elämäntapojaan. (Aalto, Hakonen, Koskinen & Päivärinta 1998, 16–17; Koskinen 1998, 91–101.)

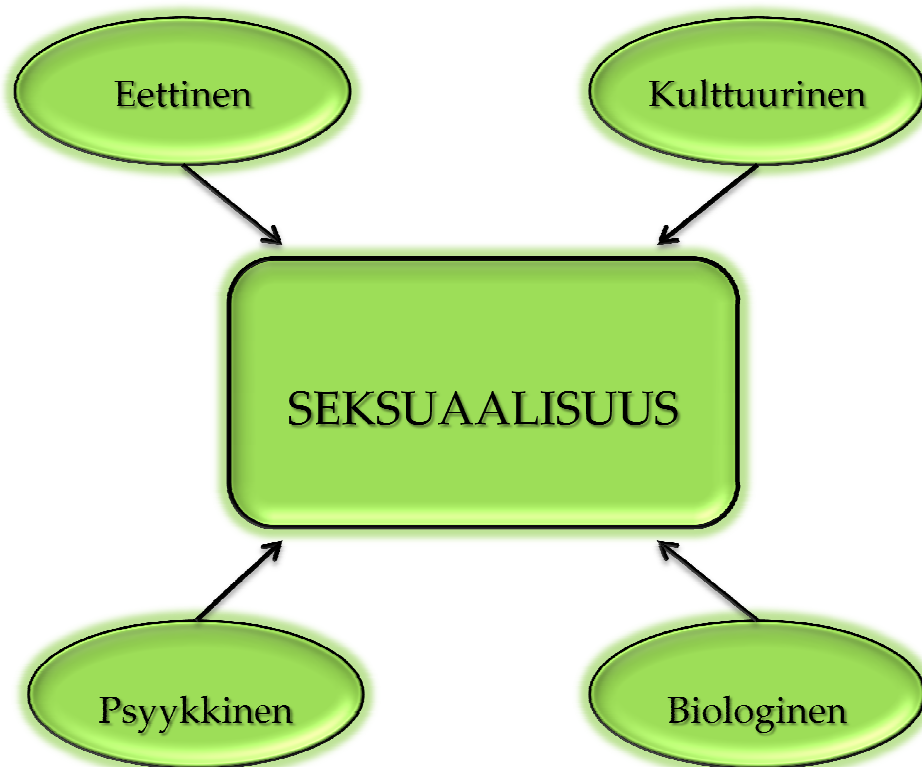
Psyykkisellä iällä tarkoitetaan henkilön henkistä kehitystä, esimerkiksi älyllistä kyvykkyyttä, muistitoimintoja, persoonallisuutta sekä kielen käyttöä. Ihmisen psyykkisen vanhenemisen liittyy perustoimintoja, kuten ajattelemista,

muistamista, oppimista ja havaitsemista. Ennen näiden älyllisten kykyjen ajateltiin heikkenevän jyrkästi nuoruusiästä lähtien. Ikä ei kuitenkaan näytä vaikuttavan psyykkisiin toimintoihin niin paljon kuin on oletettu. Psyykkisten ja fyysisten toimintojen välillä on havaittu olevan tiivis vuorovaikutus keskenään. Positiivisella elämänasenteella on myönteisiä vaikutuksia terveyteen. Aiemmin vanhuus nähtiin pelkkänä menetyksinä, jotka johtuvat vanhuuden tuottamasta kyvyttömyydestä. Viimeaikaiset tutkimustulokset muuttavat tätä käsitystä. Elämän merkittävät käännekohtat eivät näytä aiheuttavan ylitsepääsemättömiä ongelmia. (Aalto ym. 1998, 16–17; Koskinen 1998, 102–110.)

Sosiaalisessa iässä on taas kysymys muutoksista, joita ikääntyessä tapahtuu ihmisen yhteisöllisissä tehtävissä, velvollisuuksissa ja oikeuksissa, sekä niissä merkityksissä, joita muut ihmiset antavat ikääntyvälle. (Aalto ym. 1998, 16–17.) Sosiaalista vanhenemista on vaikeampi määritellä yhtä täsmällisesti kuin fyysistä ja psyykkistä vanhenemista. Sosiaalinen vanheneminen tarkoittaa muutoksia ihmisen yhteiskunnallisessa asemassa ja roolissa. Viimeistään eläkeikään tuleminen merkitsee vetäytymistä työelämästä. Asema perheessä muuttuu vanhemmuudesta isovanhemmuudeksi. Yleensä perhekeskeisyys lisääntyy ikäännyttäessä. (Koskinen 1998, 111.)

4 SEKSUAALISUUS

Seksuaalisuuttamme määrittelee useat eri asiat. Bruess ym. on jakanut ne neljään osa-alueeseen (KUVIO 2). Eettisiä ovat esimerkiksi moraali, arvot, ihanteet ja uskonnolliset käsitykset. Biologiseen kuuluvat lisääntymisvietti, seksuaaliset reaktiot, fysiologiset muutokset ja ulkonäkö. Kulttuuriin kuuluvat perhe, lähipiiri, seurustelu, avioliitto, lait, tavat, mainonta sekä tiedotusvälineet. Psyykkisyyteen kuuluvat asenteet itseä ja muita kohtaan, tunteet sekä kokemukset. (Bruess, Conklin & Greenberg 2007.)

KUVIO 2. Seksuaalisuuden ulottuvuudet (Bruess ym. 2007.)

Sana seksuaalisuus voi merkitä useita eri asioita. Seksuaalisuus merkitsee sukupuolisena olentona, miehenä ja naisena olemista. Se on aina läsnä syntymästämme kuolemaamme saakka ja on osa olemassaoloamme. Seksuaalisuus on osa ihmisyyttä ja jokaisen ihmisen perusoikeus. Se kehittyy portaittain koko elämän ajan ja muuntuu eri elämäntilanteissa sekä muutoskohdissa. Seksuaalisuus on olennainen osa ihmisen hyvinvointia, terveyttä sekä elämänlaatua. Se koetaan ja sitä voidaan ilmaista eri tavoin: ajatuksin, fantasioin, haluin, uskomuksin, asentein, arvoin, käyttäytymisessä, rooleissa sekä pari- ja ihmissuhteissa. Joku voi elää koko elämänsä ilmentämättä seksuaalisuutta millään erityisellä tavalla. Ihmisten käsitykseen seksuaalisuudesta vaikuttavat aika, yhteiskunta, historia, kulttuuri ja elämänolosuhteet, joissa kukin elää. (Backman, Eloniemi-Sulkava, Finne-Soveri, Paasivaara, Vaarama & Voutilainen 2002, 35; Ryttyläinen & Valkama 2010, 11; Väestöliitto 2011.)

Seksuaalisuus on mielihyvää tuottava voima. Ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa on usein mukana myös jonkinlainen seksuaalinen heijastuma. Sen merkitys myös yksin eläville ihmisille on suuri. (Hovatta, Ojanlatva, Pelkonen & Salminen 1995, 7.)

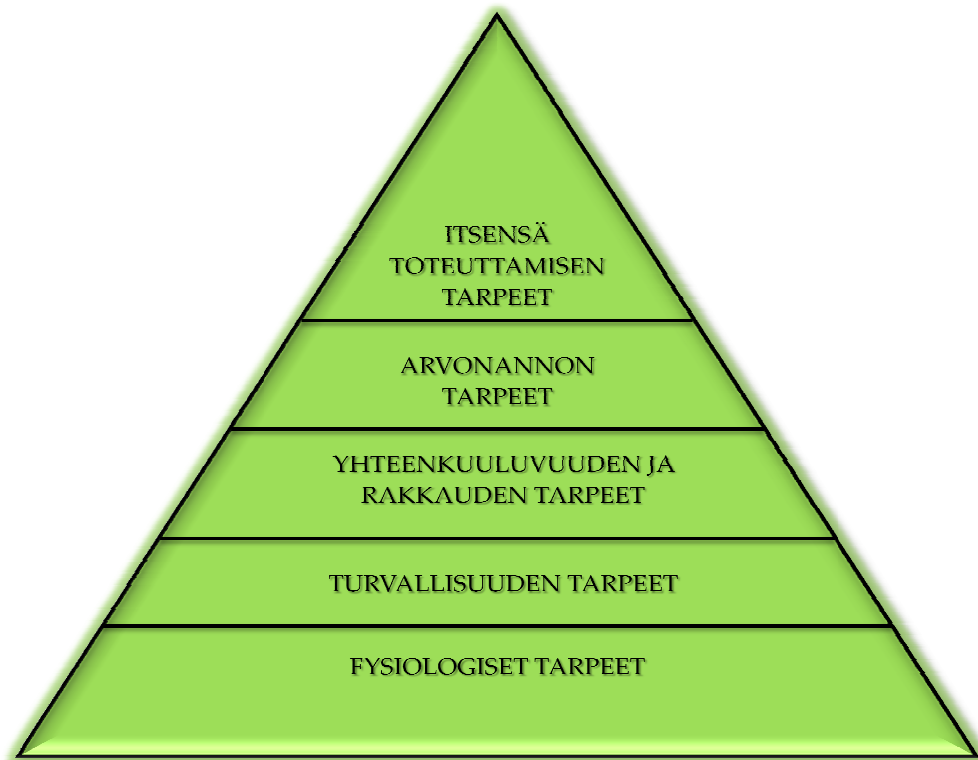
4.1 Seksuaalisuus osana ihmisen perustarpeita

Seksuaalisuus on yksi osa ihmisen perustarpeita ja seuraavassa tarkastelemme seksuaalisuutta osana Maslowin tarvehierarkiaa ja Allardtin hyvinvointiteoriaa.

4.1.1 Maslowin tarvehierarkia

Maslow on luokitellut ihmisen perustarpeet viiteen eri tasoon: fysiologisiin, turvallisuuden, yhteenkuuluvuuden, arvonannon ja itsensä toteuttamisen

tarpeisiin (KUVIO 3). Näiden tarpeiden pohjalta syntyvät motiivit, jotka ohjaavat meitä kohti perustarpeita tyydyttävää toimintaa. Teorian mukaan tulee alemman tason tarpeiden olla tyydytetty ennen kuin ylempien tasojen tarpeiden tyydytys onnistuu. Seksuaalisuus on osa sekä fysiologisia että yhteenkuuluvuuden tarpeita. (Karjalainen & Kukkonen 2005, 31–32.)

KUVIO 3. Maslowin tarvehierarkia (Karjalainen & Kukkonen 2005, 33).

Freudin mukaan seksuaalisten tarpeiden tyydyttäminen on elämän keskeisimpiä pyrkimyksiä ja osa ihmisen tiedostamatonta viettipohjaa. (Karjalainen & Kukkonen 2005, 55.) Seksuaalisuus on olemassa fyysisenä tarpeena ja muiden tarpeiden kanavana. Sen kautta ilmaistaan myös muihin tarpeisiin liittyviä tunteita. Seksuaalisuus on yksi ihmisen perustarpeista ja voidaan liittää Maslowin tarvehierarkian jokaiseen osa-alueeseen. Seksuaalisuus liitetään ehkä selkeimmin fyysiseksi tarpeeksi. Sen tyydyttämättä

jättäminen ei kuitenkaan johda kuolemaan, vaan sen tyydyttäminen on pikemminkin voimavara, joka auttaa jaksamaan. Seksuaalisuus vaikuttaa meihin koko elinaikamme. Sen tarve ei häviä iän myötä, vaan se muuttuu ja muovautuu elämäntilanteiden mukana.

Seksuaalisuus määritellään ihmisen perustarpeena, jolloin siihen voidaan katsoa kuuluvaksi hellyyden, aistillisuuden, yhteenkuuluvuuden, kontaktin, lämmön, läheisyyden, fyysisen tyydytyksen, avoimuuden ja turvallisuuden tunteet. Kaikki nämä perustarpeen elementit kuuluvat ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja terveyteen. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 11.)

4.1.2 Erik Allardtin hyvinvointiteoria

Allardt on määritellyt hyvinvoinnin tarvekäsitteen avulla. Hänen mukaansa hyvinvointi on tila, jossa ihmisen on mahdollista tyydyttää omat perustarpeensa. Ihmisten tarpeet kuitenkin muuttuvat ja kehittyvät olosuhteiden mukana. Sosiaaliin perustarpeisiin kuuluu mm. tarve tulla hyväksytyksi, jatkuvuuden, vaihtelun sekä hellyyden tarve. (Allardt 1980, 13–30.)

Allardt jakaa erityyppiset tarpeentyydytyksen luonteen avulla määritellyt tarpeet kolmeen perusluokkaan: elintasoon (having), sosiaaliin suhteisiin (loving) ja itsensä toteuttamiseen (being). Elintasoon voidaan katsoa kuuluvan erilaiset fysiologiset tarpeet, joita ovat esim. ravinto, lämpö, ilma, turvallisuus sekä seksuaalisuus. Sosiaaliin suhteisiin, joista voidaan käyttää myös nimitystä yhteisyyssuhteet, kuuluvat esimerkiksi toveruuden, välittämisen, rakkauden ja hellien suhteiden tarve. Hyvinvoinnin kannalta itsensä

toteuttaminen on tärkeä osa ihmisen tarpeiden tyydyttämistä. (Allardt 1980, 32–46.)

4.2 Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeudet ovat ihmisoikeuksia. Ne on määritelty maailman seksologian järjestön toimesta (World Association for Sexology) toimesta vuonna 1999. Seksuaalioikeudet ovat perustavaa laatua olevia ja yleismaailmallisia ihmisoikeuksia. Nämä oikeudet kuuluvat kaikille ja kaiken ikäisille kulttuurista huolimatta. Seksuaalisuus on olennainen osa jokaisen persoonallisuutta. Sen kehittyminen riippuu siitä, miten inhimilliset perus-tarpeet tyydyttyvät, kuten kaipuu, halu kontaktiin, tunneilmaisuun, mielihyvään, hellyyteen ja rakkauteen. (Ilmonen 2001, 21.) Suomen seksologisen seuran internet sivuilta löytyvät seksuaalioikeudet suomennettuna.

1. **Oikeus seksuaaliseen vapauteen:** Seksuaalinen vapaus sisältää yksilöiden oikeuden ilmaista seksuaalisuuttaan täydesti. Se kuitenkin sulkee pois seksuaalisen väkivallan, hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston.
2. **Oikeus seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen, seksuaaliseen loukkaamattomuuteen ja fyysiseen turvallisuuteen:** Tämä oikeus sisältää kyvyn tehdä itsenäisiä päätöksiä omasta seksuaalielämästä oman henkilökohtaisen ja yhteisön etiikan mukaisesti. Siihen sisältyy myös oman kehon hallinta ja nautinto vapaana kidutuksesta, silpomisesta ja mistä hyvänsä väkivallasta.
3. **Oikeus seksuaaliseen yksityisyyteen:** Tähän sisältyy oikeus tehdä yksilöllisiä päätöksiä ja käyttäytyä yksilöllisesti läheisissä suhteissa silloin kun ne eivät häiritse muiden seksuaalisia oikeuksia.
4. **Oikeus seksuaaliseen oikeudenmukaisuuteen:** Tämä tarkoittaa vapautta kaikesta syrjinnästä sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, iän, ihonvärin, sosiaaliluokan, uskonnon ja fyysisen tai psyykkisen vamman vuoksi.

5. **Oikeus seksuaaliseen mielihyvään:** Seksuaalinen mielihyvä, mukaan lukien sooloseksi, on ruumiillisen, henkisen, älyllisen ja hengellisen hyvinvoinnin lähde.
6. **Oikeus seksuaalisten tunteiden ilmaisuun:** Seksuaalinen ilmaisu on enemmän kuin eroottista mielihyvää ja seksuaalista toimintaa. Yksilöillä on oikeus ilmaista seksuaalisuuttaan kommunikoidulla, koskettamalla, ilmaisemalla tunteita ja rakastamalla.
7. **Oikeus vapaaseen seksuaaliseen liittymiseen:** Tämä tarkoittaa mahdollisuutta mennä naimisiin tai olla menemättä, mahdollisuutta erota ja mahdollisuutta solmia muunlaisia vastuullisia seksuaalisia suhteita.
8. **Oikeus tehdä vapaita ja vastuullisia ehkäisyvalintoja:** Tämä sisältää oikeuden päättää hankkiiko lapsia vai ei, oikeuden päättää lasten lukumäärästä ja ajoituksesta sekä täyden käyttöoikeuden syntyvyyden säännöstelyn menetelmiin.
9. **Oikeus seksuaalisuutta koskevaan tieteellisesti perusteltuun tietoon:** Tämä oikeus tarkoittaa sitä, että tieto seksuaalisuudesta tulisi tuottaa riippumattoman ja eettisen tutkimuksen avulla, ja että tätä tietoa jaetaan sopivilla tavoilla yhteiskunnan kaikille tahoille.
10. **Oikeus monipuoliseen seksuaalikasvatukseen ja valistukseen:** Tämä on elämän pituinen prosessi syntymästä läpi elämänkaaren ja sen tulisi koskea yhteiskunnan kaikkia instituutioita.
11. **Oikeus seksuaaliterveyspalveluihin:** Seksuaaliterveyspalveluiden tulisi olla käytettävissä kaikkien seksuaalisuuteen liittyviin huolenaiheiden, ongelmien ja toimintahäiriöiden ehkäisemiseksi ja hoitamiseksi. (Suomen seksologinen seura ND.)

Seksuaalioikeudet koskevat myös ikäihmisiä. Nämä oikeudet tulisi huomioida jokaisessa työyhteisössä ja pohtia, miten niitä voisi toteuttaa käytännön työssä. Seksuaalioikeuksiin liittyvää keskustelua ja tietoa olisi tärkeää pitää yllä.

4.3 Ikäihmiset ja seksuaalisuus

Ihminen on seksuaalinen olento läpi elämänsä. Seksuaalisuuden toteuttaminen on ihmisen perusoikeus riippumatta iästä. Seksuaalisuus ei ole koskaan valmis, vaan se muuttuu sekä elämänkaaren että elämäntulon mukaan. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 13). Kypsän iän seksuaalisuus perustuu elämäntuntemuksiin (Cacciatore ym 2003).

KUVIO 4. Ikäihmisen seksuaalisuuteen vaikuttavia tekijöitä (Cacciatore ym. 2003.)

Ikä ei rajoita seksuaalisuudesta nauttimista. Seksuaalisuus on hyvin yksilöllistä; osalla se muuttuu ikääntyessä muotoaan kumppanuudeksi. Fysiologiset tekijät aiheuttavat eittämättä muutoksia ikääntyvien seksuaalielämälle. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 118–119.) Keskimäärin 50-vuotiaana naisen hedelmällinen ikä päättyy ja elimistön toiminnat alkavat muuttua. Hormonaaliset muutokset ovat

kuitenkin kovin yksilöllisiä. Miehillä hormonaaliset muutokset ilmaantuvat hieman myöhemmin kuin naisilla. Miesten hormonipitoisuudet laskevat hitaasti noin 40. ikävuodesta alkaen. Toiset saattavat jatkaa nuorena aloittamaansa seksuaalielämää pitkälle vanhuuteen saakka, olosuhteiden niin salliessa. Toisilla pariskunnilla seksuaalielämä muuttuu muotoaan aistillisuuden ja kumppanuuden suuntaan. Osa taas voi tietoisesti tai tiedostamatta siirtyä elämänvaiheeseen, johon ei enää kuulu seksuaalista läheisyyttä. Ikääntymisen mukana tuomat sairaudet haittaavat usein ihmisen seksuaalista elämää. Tutkimusten mukaan terveimmät naiset ja miehet säilyttivät seksuaalisen aktiivisuutensa jopa 90-vuotiaiksi. (Apter, Kaimola & Väisälä 2006, 226–235.)

Backman ym. (2002, 36.) kertovat teoksessaan kuinka työntekijänä voidaan tukea naisen ja miehen seksuaali-identiteettiä. Ikäihmisten hoidossa ja palvelussa täytyy ottaa huomioon miehen ja naisen seksuaalisen identiteetin erilaisuus. Naisen identiteettiä voidaan tukea esimerkiksi auttamalla häntä huolehtimaan ulkonäöstään ja näin tukea hänen kokemustaan omasta viehättävyydestään. Naisellisten vaatteiden käyttö ja ehostuksen mahdollistaminen tulisi ottaa myös huomioon laitoshoidossa. Keskustelu naisena olemiseen liittyvistä perusasioista tukee naisen sukupuolista identiteettiä. Miehen seksuaalista identiteettiä voidaan tukea esimerkiksi mahdollistamalla hänen tottumuksensa parran ajoin tai pukeutumiseen liittyvissä asioissa. Miehellä oman elämänhallinnan ja miehisyyden kokeminen hoidossa vahvistavat seksuaalista identiteettiä. Keskeinen asia seksuaalisuuden tukemisessa on ottaa huomioon yksilöllisen reviiirin tarve.

Ympäristön antamat mahdollisuudet ikääntyneen seksuaaliseen käyttäytymiseen vaikuttavat suuresti. Hoitohenkilökunnan myönteinen suhtautuminen, heiltä saatu tieto ja tuki ovat tärkeä asia ikääntyneen

seksuaalisuudelle. Koska seksuaalinen aktiivisuus on tärkeä keino ilmaista rakkautta sekä huolenpitoa ja sillä on todettu olevan myönteisiä terveysvaikutuksia, tulisi sitä tukea ja edistää mahdollisimman paljon. (Ryttyläinen & Valkama 2010, 119.) Seksuaalisuuden hyväksyminen ja tukeminen vahvistaa ikääntyneen itsearvostusta. (Backman ym. 2002, 35.) Olemme huomanneet kuinka tärkeä asia on etenkin ikääntyneille naisille, kun heidän hiuksensa laitetaan papiljoteille suihkun jälkeen tai kun he saavat valita itse vaatteensa.

KUVIO 5. Uskon, että seksuaalisuus on kaiken ystävyuden perusta. (Jean Cocteau n.d.)

Cacciatoren ym. mukaan uskonnolliset, normit, tabut, tiedon puute ja myytit ovat leimanneet useimpien aikamme ikääntyneiden seksuaalielämäkertaa. Merkittävin myytti lienee ajatus epäseksuaalisesta ikäihmisestä. Usein ajatellaan, että seksuaalisuus kuuluu vain nuorille. Käsitys siitä, että iän myötä

kiinnostus seksiin häviää, ei pidä paikkaansa. Seksuaalinen kiinnostus muuttaa muotoaan ja vähenee iän myötä. Toisaalta ikääntyminen voi vapauttaa ihmisen estoista. Ikä ei ole nautintoa estävä asia. (Apter ym. 2006, 229.)

Olennaiset muutokset suvaitsevampaan suuntaan kohtasivat vasta suuria ikäluokkia. Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkeikään on tiedossa erilaisia seksuaalielämäkertoja kulttuurin muuttuessa. (Cacciatore ym. 2003.) Nämä ikäluokat ovat ensimmäisinä eläneet nuoruutensa seksuaalisesti vapautuneemmassa ilmapiirissä. Nykyinen seksuaalisuutta korostava ilmapiiri ja ympäristö sekä erilaiset hoitomahdollisuudet ovat ehkä suunnanneet ikääntyneitä pariskuntia enemmän yhdyntäkeskeisempään suuntaan. (Apter ym. 2006, 228.)

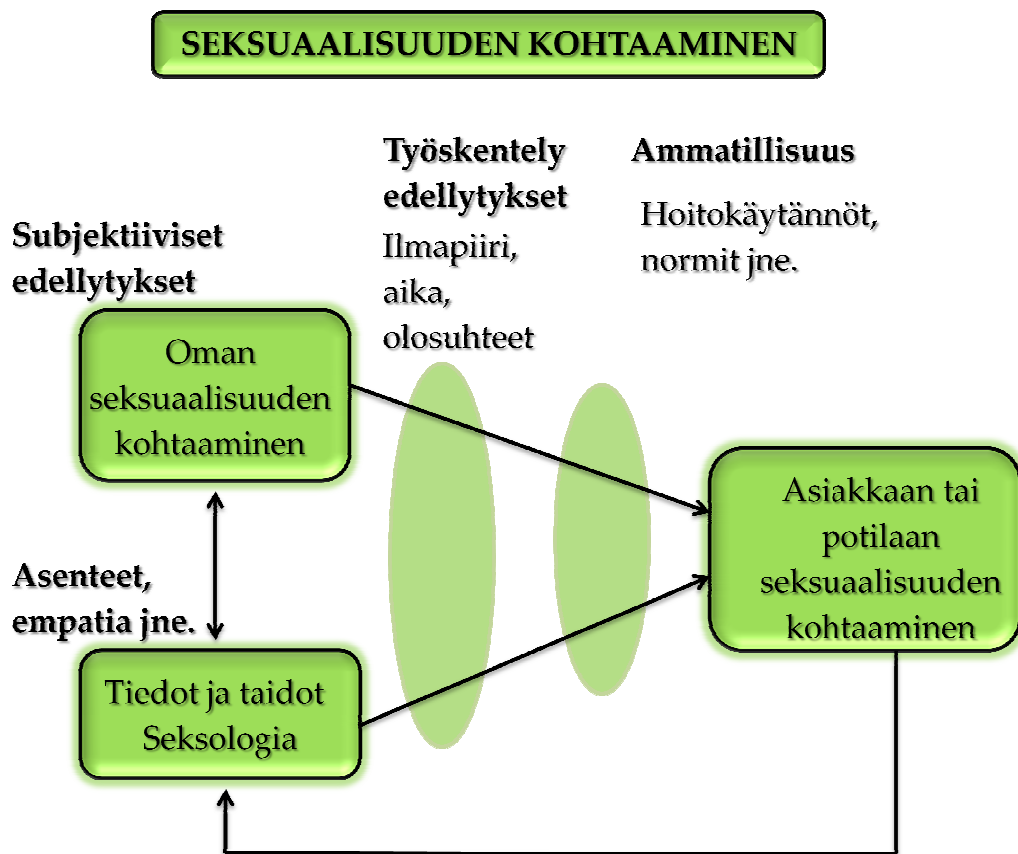
5 SEKSUAALISUUDEN KOHTAAMINEN

Työntekijän persoonasta riippuu, millaisella tavalla hän lähestyy ja kohtaa asiakkaan tämän seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Työntekijältä vaaditaan herkkyyttä aistia tilannetta, tunnelmia ja reagoida asiakkaan viestintään. Työskentelyn ihmisten kanssa pitäisi perustua kunnioittavaan ja välittävään kohtaamiseen sekä vuorovaikutukseen. Kohtaava työote mahdollistaa sen, ettei työntekijän tarvitse tietää kaikkea. On olennaista, että uskaltaa kohdata ihmisen avoimesti. Työn perustana on ihmisarvon kunnioittaminen sekä yksilöllisten ja yhteisöllisten tarpeiden huomioon ottaminen. Ammattieettiseen toimintaan kuuluvat oikeudenmukaisuus ja luottamuksellisuuden kunnioittaminen. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 72; Ilmonen 2001, 102.)

Se, miten työyhteisössä kohdataan asiakkaan seksuaalisuus, riippuu asenteellisten ja tiedollisten valmiuksien lisäksi myös kunkin omasta ammatillisuudesta ja työskentelyedellytyksistä. Työskentelyedellytyksiin kuuluu esimerkiksi työilmapiiri. Seksuaalisuuden suhteen on myös olennaista, millaiset olosuhteet ja kuinka paljon aikaa näiden asioiden käsittelemiseen on mahdollista käyttää. (Ilmonen 2001, 101.)

Keskusteleminen asiakkaan kanssa seksuaalisuudesta ei syö työaikaa vaan parhaimmillaan se voi vähentää asiakkaan tai työntekijän huolta ja ahdistusta. Aito kohtaaminen on paljon tärkeämpää kuin käytetty aika. Myös sanojen valinnalla on merkitystä. On tärkeää, että puhuttaessa seksuaalisuudesta käytetään sanoja samassa merkityksessä ja näin vältetään väärinymmärryksiltä. Suomen kielen sanavarasto on seksuaalisuuden suhteen rikas. Voi kuitenkin olla vaikea löytää tai käyttää sopivia sanoja, koska niiden tunnesisältö on ihmisille hyvin erilainen. Seksuaalisuuden puheeksi ottamista ei helpota se, että Suomesta puuttuu mukava arkikielinen sanasto, jolla puhua siitä.

Työntekijällä on velvollisuus olla tarkkana siitä, ettei vuorovaikutuksessa asiakkaaseen tule rivien välistä lukemista tai katsein sekä elkein kertoneeksi muuta kuin on tarkoitus. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 20, 72, 79; Ilmonen 2001, 34; Ryttyläinen & Valkama, 141.) Mitä laajempi sanavarasto työntekijällä itsellään on, sitä helpommin voi asettua samalle tasolle asiakkaan kanssa ja antaa hänen käyttää omia ilmaisujaan (Apter ym. 2006, 47). Ilmosen teoksesta (2001) löytää Pertti Soramäen kuvion (KUVIO 6) seksuaalisuuden kohtaamisesta.

KUVIO 6. Seksuaalisuuden kohtaaminen (Ilmonen 2001.)

Asiakkaan kunnioitus, uskonnollinen ja kulttuurinen tausta tulee huomioida työssä. Asioiden olettaminen ei kannata. Mikä toiselle voi olla itsestäänselvyys, ei toiselle välttämättä olekaan.

Asiakkaaseen tulee säilyttää aina ammatillinen suhde. Jos jokin asia tuntuu työntekijästä ahdistavalta tai vaikealta, kannattaa se ottaa heti puheeksi työyhteisössä. Työyhteisössä on muutenkin hyvä ottaa esille, mitkä asiat vaikuttavat asiakkaiden seksuaalisuuteen ja miten seksuaalisuus huomioidaan työssä. Työntekijän tehtävä on mahdollistaa asiakkaan seksuaalinen hyvinvointi, ei olla vähentämässä sitä tai asiakkaan puolesta siitä päättämässä. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 20; Ryttyläinen & Valkama, 141.) Vanhustyötä tehdessä olemme havainneet itsekin sen, että työtä tekee miettimättä, mikä asia koskettaa seksuaalisuutta ja mikä ei. Aina ei tule ajatelleeksi, että jo pelkästään tukan kampaaminen voi tukea asiakkaan seksuaalista identiteettiä.

Kesäkuussa 2012 Yle uutisoi vanhusten seksuaalisuudesta ja sen huomioimisesta hoito- ja hoivatyössä. Artikkelin mukaan ikääntyneiden seksuaalisuus on keskuudessamme edelleen tabu, eikä ikääntyneiden seksuaalisia tarpeita osata huomioida tarpeeksi. Vanhusten oikeutta yksityisyyteen ei aina osata tai muisteta kunnioittaa etenkin hoitolaitoksissa. Seksuaalisuus on myös vanhuksen ihmisoikeus, jota tulee kunnioittaa. (Jämsen 2012.) Liian usein sorrutaan esimerkiksi siihen, että vanhusten asumisyksiköissä unohdetaan huoneisiin mentäessä oveen koputtaminen. Tällä tavalla loukataan asiakkaan yksityisyyttä.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Seuraavaksi kuvaamme opinnäytetyön prosessia ja sen toteuttamista. Käymme läpi menetelmät, joilla olemme aineiston keränneet ja analyysimenetelmän, jota olemme käyttäneet.

6.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Toteutimme opinnäytetyömme erään toimintayksikön päivätoiminnan työntekijöiden näkökulmasta. Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää ikäihmisten seksuaalisuuden ilmenemistä ja herättää keskustelua ja ajatuksia aiheeseen liittyen. Tavoitteena oli tehdä laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen opinnäytetyö siitä, miten ikäihmisten seksuaalinen käyttäytyminen ilmenee päivätoiminnan työntekijöiden kokemana.

Tutkimuskysymyksiksi valitsimme seuraavat kysymykset:

1. Mitä teidän mielestänne on seksuaalisuus?
2. Miten ikäihmisten seksuaalisuus ilmenee teidän työpaikallanne?

6.2 Opinnäytetyön kohde ja haastateltavat

Olemme rajanneet tutkimuksemme aiheen erääseen ikääntyneiden palvelutaloon ja sen päivätoiminnan yksikköön. Opinnäytetyömme toteutetaan työntekijöiden kontekstista. Kohdejoukko on valittu tarkoituksenmukaisesti. Työyhteisössä on yhteensä kuusi työntekijää, joita haastattelimme.

Ikääntyneiden palvelutalossa ja toimintakeskuksessa tuotetaan tehostettua palveluasumista. Palvelutalossa on mahdollisuus ryhmäasumiseen,

päivätoimintaan ja tuettuun palveluasumiseen. Palvelutalosta on mahdollisuus hankkia tukipalveluja kotona asumisen turvaamiseksi. Päivätoiminta on yksi näistä tukipalvelujen muodoista. Keskeistä palvelutalon toiminnassa on asukkaan omatoimisuuden, toimintakyvyn ja itsemääräämisoikeuden säilyttäminen mahdollisimman pitkään viriketoiminnan ja kuntouttavan hoitotyön avulla.

Päivätoiminta on tarkoitettu kotona asuville ikäihmisille, jotka ovat yli 65-vuotiaita ja hyötyvät vuorovaikutuksellisesta päivätoiminnasta. Päivätoiminta tarjoaa asiakkaalle virikkeellisyyttä hänen arkeensa sekä kuntouttavaa toimintaa, sekä antaa mahdollisuuden vertaistukeen. Tavoitteena on tukea ikäihmisen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä sekä tukea kotona asumista. Päivätoiminta tukee omaishoitajien jaksamista ja toimii osana Kokkolan kaupungin tukipalveluita. Päivätoiminta on jaettu kahteen erilaiseen ryhmään. Toinen ryhmä on tarkoitettu ikäihmisille, joilla on muistisairaus, kun taas toinen on tarkoitettu niille ikäihmisille, jotka ovat yksinäisiä tai joiden toimintakyky on heikentynyt.

6.3 Aineisto ja menetelmät

Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen, ja keräsimme aineiston kyselylomakkeilla, joissa kysymykset esitettiin avoimina työntekijöille. Kyselyllä tarkoitetaan tässä menettelytapaa, jossa kohdejoukko täyttää itse heille esitetyn kyselylomakkeen. Valitsimme kvalitatiivisen lähestymistavan, koska halusimme monipuolisen ja laajan näkökulman arjen todellisista tilanteista.

Työyhteisössä on yhteensä kuusi työntekijää, joten toivoimme tietenkin jokaisen vastaavan tutkimuskysymyksiimme. Olimme aiemmin käyneet

keskustelemassa aiheesta erään henkilökunnan edustajan kanssa, ja hän suhtautui asiaan avoimesti. Hän halusi tuoda mielipiteitään ja esimerkkejä esille, sekä uskoi muunkin henkilökunnan innostuvan aihevalinnastamme.

Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Tuloksiksi voidaan saada vain ehdollisia selityksiä aikaan ja paikkaan rajoittuen. Aineisto kootaan luonnollisessa ja todellisessa tilanteessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 152–155.) Jokaisen tutkimuksen lähtökohtana on tiedollisen uteliaisuuden, käytännön tarpeiden tai teorian kehittämisyrittämisen herättämä ongelma, johon tutkimuksen avulla etsitään vastausta (Eskola 1975, 9).

Analyysivaiheessa selviää, millaisia vastauksia tutkimusongelmaan on saatu. Analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko on tutkimuksen ydinasia ja tavoite. Kvalitatiivisessa menetelmässä pyritään analysointivaiheessa ymmärtämään ja tekemään päätelmiä. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta. (Hirsjärvi ym. 2003, 207.)

Tutkimus ei ole vielä valmis, kun tulokset ovat analysoitu, vaan niitä on selitettävä ja tulkittava. Tulkinta on aineiston analyysissä esiin nousevien merkitysten selkiyttämistä ja pohdintaa. Tulosten analyysi ei pysty kertomaan tutkimuksen tuloksia, vaan tuloksista tulee laatia synteesejä. Ne kokoavat yhteen pääseikat ja antavat vastaukset asetettuihin ongelmiin. Johtopäätökset perustuvat laadittuihin synteeseihin. On pohdittava, mikä on saatujen tulosten merkitys tutkimus alueella ja mikä laajempi merkitys tuloksilla voisi olla. (Hirsjärvi ym. 2003, 210–212.)

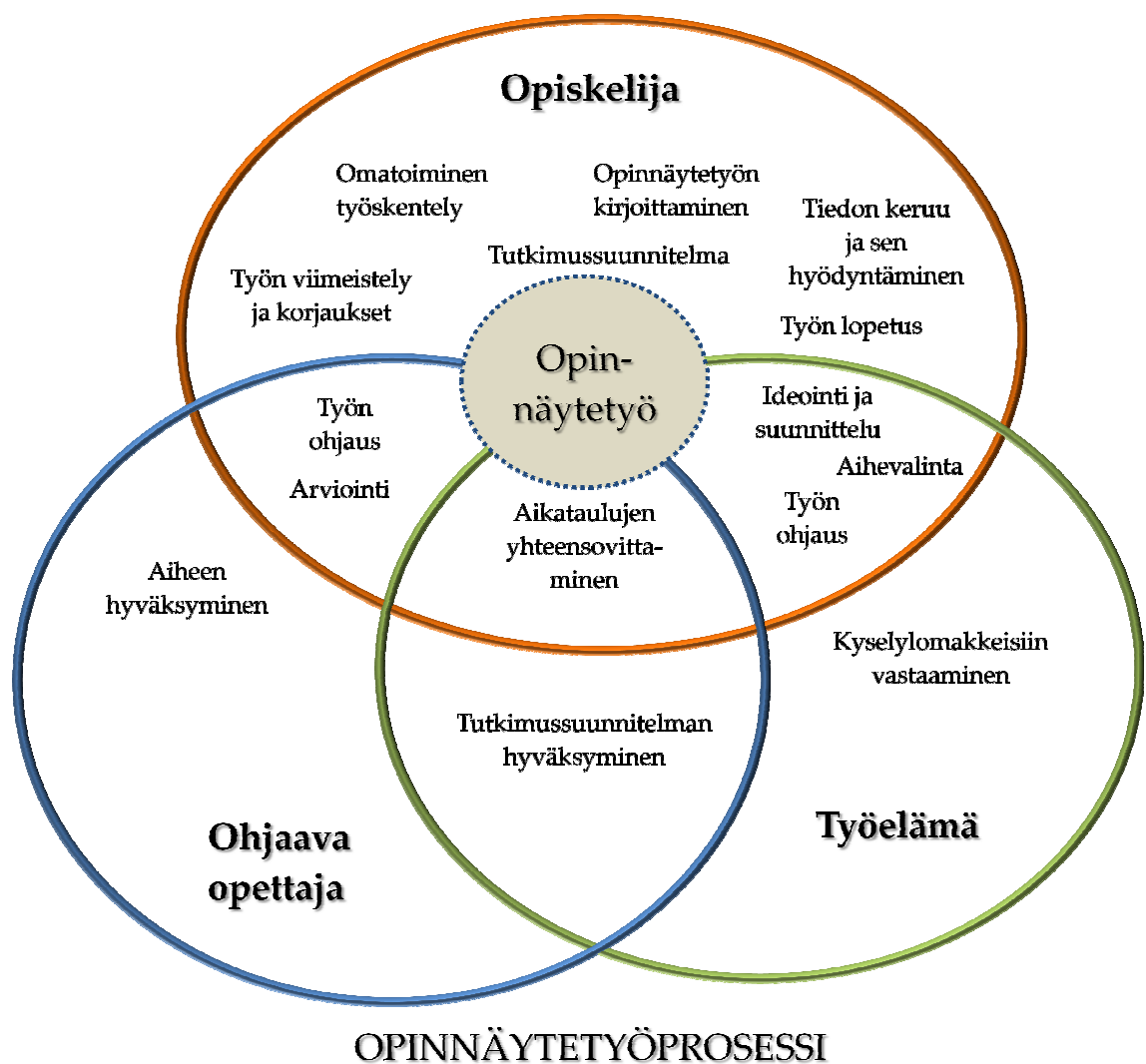
6.4. Opinnäytetyön luotettavuus

Lomakkeista tehtiin mahdollisimman yksinkertaiset ja kysymyksistä mahdollisimman helposti ymmärrettävät. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että emme voi olla täysin varmoja, onko jokainen ymmärtänyt kysymyksen oikein, miten kyselyyn on suhtauduttu ja kuinka huolellisesti siihen on vastattu. Tutkija ja tutkittava voivat tulkita tutkimusta tai jotakin sen vaihetta omalla tavallaan. Tosiasioista, faktoista, voi syntyä tulkintaerimielisyyksiä. (Hirsjärvi ym. 2003, 214.) Kohderyhmällemme oli järjestetty työpaikassa tilaisuus pohtia yhdessä kysymyksiemme tarkoitusta ja vastauksia niihin. Lopuksi jokainen sai itsenäisesti kirjoittaa vastauksensa kysymyksiimme, joten luotamme siihen, että kysymykset on ymmärretty ja niihin on vastattu huolellisesti.

Laadimme tutkimuskysymyksemme avoimina, joten vastaajalle annetaan mahdollisuus kertoa, mitä hänellä on todella mielessä. Usein aroista ja henkilökohtaiseksi koetuista asioista on helpompi kertoa kirjoittamalla kuin puhumalla. Avoimilla kysymyksillä saadaan lisäksi perusteltuja ja pohdiskelevia vastauksia.

6.5 Opinäytetyöprosessi

Olemme kehittäneet opinnäytetyöprosessin vaiheista kuvion (KUVIO 7). Kuviossa on kuvattu kolme yhteistyötahoa, meidät itse, työelämä sekä ohjaava opettajamme. Lisäksi kuviossa on luokiteltu kullekin taholle kuuluvat tehtävät liittyen opinnäytetyöprosessimme eri vaiheisiin.

KUVIO 7. Kuvaus opinnäytetyömme prosessista

Olemme pitäneet yhteistä päiväkirjaa ja tehneet muistiinpanoja opinnäytetyöprosessin kulusta. Päätimme toteuttaa opinnäytetyömme parityöskentelynä syksyllä 2010. Parityöskentelyyn meidät johti yhteinen

mielenkiintomme vanhustyötä kohtaan. Pohdimme opinnäytetyön aiheiksi muutamaa aihetta, jotka liittyivät vanhustyöhön jollain tavalla. Otimme ensimmäisen kerran yhteyttä työelämän ohjaajaan marraskuussa 2010. Kävimme henkilökohtaisesti esittelemässä vaihtoehtoisia aihevalintoja toimintayksikön johtajalle, joka kiinnostui tekemään yhteistyötä kanssamme.

Lähdimme tammikuussa 2011 Vancouveriin kolmen kuukauden työharjoitteluun, jonka aikana meille alkoi selvemmin hahmottua opinnäytetyömme aihevalinta. Kesä ja syksy 2011 menivät töiden ja työharjoitteluiden lomassa. Otimme uudestaan yhteyttä työelämän ohjaajamme syksyllä 2011 ja tulimme yhdessä siihen päätökseen, että teemme opinnäytetyömme, joka koskee ikäihmisiä ja seksuaalisuutta.

Syksyllä 2011 jatkui opinnäytetyömme työstäminen kirjoittaen tutkimussuunnitelmaa, jonka saimme hyväksytyksi talvella 2012. Tästä alkoi opinnäytetyömme edetä. Saimme materiaalin kasaan huhtikuussa ja opinnäytetyön kirjoittaminen kesti lokakuuhun 2012 saakka. Haastetta opinnäytetyöprosessiin toivat meidän, työelämän sekä koulun aikataulujen yhteen sovittaminen.

7 OPINÄYTETYÖN TULOKSET

7.1 Haastateltujen taustatiedot

Päivätoiminnan puolella työskentelee yhteensä kuusi eri sosiaali- tai terveysalan ammattilaista. Kolme vastanneista työskentelee muistisairaille suunnatun päivätoiminnan puolella ja kolme sillä puolella, joka on tarkoitettu ikääntyneille, jotka ovat yksinäisiä tai joiden toimintakyky on heikentynyt. Heistä jokainen vastasi kyselylomakkeisiimme. Kaikki päivätoiminnan työntekijät ovat sukupuoleltaan naisia. Selvitimme kyselyyn vastanneiden työntekijöiden ikäjakauman, jotta pystyimme analysoimaan sen, onko vastauksissa eri sukupolvien välisiä eroavaisuuksia. Yksi kyselyyn vastanneista on alle 30-vuotias, kolme 30–50-vuotiasta sekä kaksi yli 50-vuotiasta.

7.2 Seksuaalisuus työntekijöiden käsittämänä

Kyselylomakkeista nousee esille se, että seksuaalisuus nähdään luonnollisena, jokaista ihmistä koskettavana ja läpi elämän jatkuvana asiana. Seksuaalisuus on ihmisen perustarve, joka on laaja käsite. Siihen liittyy fyysistä kanssakäymistä, koskettamista ja kosketetuksi tulemista, kehoon ja ulkonäköön liittyviä asioita.

Ihmisen perustarve, sellainen luonnollinen asia.

Se koskee fyysisiä tarpeita, koskettamista ja tulemista kosketetuksi.

Siihen kuuluu omaan kehoon liittyvät asiat, kauneus ja komeus, lisääntyminen ja sairaudet.

Seksuaalisuus nähtiin miehen ja naisen välisenä asiana, johon liitettiin fyysiset tarpeet ja henkinen olemus. Seksuaalisuuden nähtiin määrittelevän myös sukupuolemme eli sen, että nainen on nainen ja mies on mies. Seksuaalisuuteen

nähtiin liittyvän se, miten naiseus ja miehisuus koetaan feminiinisytenä ja maskuliinisuutena. Sukupuolesta riippumatta halutaan näyttää viehättävältä toisen sukupuolen silmissä. Jokainen kokee seksuaalisuuden kuitenkin yksilöllisesti. Se, mitä toinen pitää seksuaalisena, ei toisen mielestä välttämättä olekaan sitä. Miehisyyteen liitetään saavutuksia ja suorituksia. Miehellä on tärkeää olla vahvempi kuin nainen. Naisena olemiseen liitettiin taas sana kauneus.

Miehen ja naisen välistä vetovoimaa ja jännitettä, läheisyyttä, hellyyttä ja kosketusta.

Miehen ja naisen välinen asia, koko miehisuus ja naiseus vauvasta vaariin.

Koko miehenä ja naisena olemisen kokonaisuus

7.3 Seksuaalisuuden ilmeneminen

7.3.1 Seksuaalisuuden ilmeneminen päivätoiminnassa

Vastauksista nousee esille, että työntekijöillä on erilainen kuva siitä miten seksuaalisuus ilmenee tai kuuluu heidän työhönsä. Kahdessa vastauksessa nousee esille, että ikäihmisten seksuaalisuus ei kuulu heidän työhönsä, kun taas kahdessa vastauksessa tulee ilmi, että seksuaalisuus on osa arkipäivää ja heidän työtään. Yhdessä vastauksessa tuodaan esille, että naisena ei ole kovin helppoa vetää miesvaltaista ryhmää. Päivätoiminnassa tehdään miesten ja naisten juttuja. Tällä tavoin tuetaan jokaisen ikäihmisen seksuaalisuutta.

7.3.2 Seksuaalisuuden ilmeneminen puhekielessä

Seksuaalisuus nousee päivätoiminnan puolella ilmi puheissa. Se on yksi mehukkaimmista puheenaiheista. Vanhemmat ihmiset eivät kuitenkaan yleensä kerro omasta aikuisiän seksielämästään, vaan se on jokaisen yksityisasia. Puheet pysyvät useimmiten yleisen tason puolella.

Siitä puhe mistä puute.

Puheet voivat alkaa mistä vain, vaikka kukkien kastelusta.

Miesten koettiin puhuvan seksuaalisuudesta naisia useammin ronskiin ja isottelevaan tyyliin. Toisinaan heidän puheensa saattoivat hieman yliampua. Naisten puheiden koettiin olevan enemmän leikkimielisiä. Naiset puhuvat seksuaalisuudesta enemmän iloisella ja humoristisella tavalla. Naiset myös muistelevat naiseksi tulemistaan ja kasvamistaan.

Joskus miehet kiusoittelevat tietoisesti ja kokeilevat rajojamme, koska tietävät, että puheenaihe on jotenkin kielletty hedelmä.

Mummut puhuvat lapsistaan ja lapsenlapsistaan ja siitä, miten ne on tehty.

Muutamassa vastauksessa pohdittiin sitä, korvataanko hankalaksi käyvää käytännön toteutusta ronskeilla puheilla tai tilanteeseen sopimattomalla kielenkäytöllä?

Kyselylomakkeista nousi selvästi ilmi, että keskustelut, jotka liittyvät seksuaalisuuteen, nousevat herkästi esille muistisairaiden ikääntyneiden keskuudessa. Asiasta pystytään kuitenkin puhumaan suoraan myös toisessa yksikössä.

7.3.3 Seksuaalisuuden ilmeneminen eleissä

Vastauksien perusteella osalla ikääntyneistä seksuaalisuus ilmenee selvemmin sukupuolesta riippumatta, kun taas osa on seksuaalisesti neutraalimpia. Toisilla ikääntyneillä on kiinnostus vastakkaiseen sukupuoleen säilynyt edelleen voimakkaana.

Naisten seksuaalisuus ilmenee heidän tarpeenaan ehostaa itseään. Toisille oman sukupuolen esille tuominen on hyvin tärkeää, ja se näkyy hyvin. Toisinaan se saattaa mennä jopa yli. Päivätoimintaan tullessaan naiset ovat tarkkoja siitä, mitä pukevat ylleen. Naiseuden kokeminen nousee esille myös äitiydessä ja haluna hoivata lasta. Päivätoiminnan puolella voidaan esitellä kuvia omista tai vieraista vauvoista. Yksikössä on myös nukkeja, joita on mahdollista pukea ja hoivata.

Naisille oman aikakauden vaatteet ovat tärkeitä, useilla on hameet, huiveja, koruja ja rintaliivit.

Päivätoimintaan eivät naiset juurikaan tule lenkkareissa.

Miesten on vaikeampi ottaa omaan kehoon liittyviä muutoksia esille ja apua vastaan. Jotkut miehet haluaisivat heitä autettavan seksuaalisesti arveluttavalla tavalla.

Joidenkin miehisyydelle on uhkaavaa, kun ei pärjää enää itsenäisesti.

7.3.4 Seksuaalisuuden ilmeneminen hoitotilanteissa

Osa työntekijöistä oli tehnyt tai tekee myös hoitotyötä. Vastauksissa ilmeni useaan kertaan hoitotilanteita, joissa ikääntyneiden seksuaalisuus oli hyvinkin pinnalla. Erityisesti intiimit tilanteet, esimerkiksi vessassa käynnit olivat näitä

tilanteita. Näihin tilanteisiin liittyy runsaasti erilaisia vihjailuja ja pyyntöjä asiakkaalta työntekijälle.

Vessareissulla on tullut erinäisiä pyyntöjä, jotka viittaavat selvästi tähän seksuaalisuuden toteuttamiseen.

Vessatustilanteissa on pitänyt varoa ja sanoa suoraankin.

7.4 Seksuaalisuuden kohdistuminen päivätoiminnan henkilökuntaan

Vastauksista nousee esille, että seksuaalinen käyttäytyminen saattaa joskus kohdistua työntekijöihin tietoisena kiusoitteluna ja rajojen kokeiluna. Se voi ilmetä tarttumisella käsivarteen tai hempeillä katseilla. Yleensä muistisairauden edetessä ikääntyneiden estot pienenevät ja koskettelu lisääntyy. Kaikki päivätoiminnan työntekijät ovat tällä hetkellä naisia, ja heidän työn luonteeseen kuuluu ystävällisyys, avuliaisuus sekä huomaavaisuus. Tämän takia miehet saattavat helposti ihastua työntekijään.

Usein tulee vihjauksia ja suoria pyyntöjä, että tulisin viereen makaamaan.

Koskettelu ja vihjailu koetaan epämiellyttäväksi tai kiusalliseksi, mutta se riippuu omasta suhtautumisesta asiaan. Yksi torjuntakeino lähentelyyn on työntekijöiden mukaan ottaa huumori käyttöön tai ottaa asia vakavasti puheeksi, kuitenkin välttämällä ihmisen nolaamista viimeiseen asti. Tilanteita ennakoimalla pystytään myös välttämään ikäviltä yhteentörmäyksiltä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastattelulomakkeiden vastauksien perusteella henkilökunnalla on hyvin laaja käsitys seksuaalisuudesta. Jokainen työntekijä käsitti ja koki sen omalla tavallaan. Tutkimustuloksista nousi esille se, että nuoremmilla työntekijöillä oli vastausten perusteella laajempi näkemys seksuaalisuudesta, kuin vanhemmilla työntekijöillä. Sanaa seksuaalisuus käytetään usein juurikaan miettimättä, mitä sillä oikeasti tarkoitetaan ja mitä sillä halutaan oikeastaan välittää. Sen määritelmä voi olla jokaisella kovin erilainen. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 12.)

Seksuaalisuuden nähtiin koskettavan jokaista ihmistä, ja se nähtiin koko elämän läpi kestäväksi asiana. Se ymmärrettiin helposti miehenä ja naisena olemisena sekä vastakkaisten sukupuolten välisenä vetovoimana ja tarpeena. Ilmosen mukaan roolimme miehinä ja naisina ovat elämämme tärkeimmät roolit (Ilmonen 2011, 11). Oman seksuaalisuutensa voi määritellä vain ihminen itse (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 13). Seksuaalisuus henkilökunnan näkökulmasta koettiin hyvin subjektiiviseksi; se mikä toisesta ei ole seksuaalista, voi toisen ihmisen mielestä olla sekä ikääntyneiden tai henkilökunnan itsensä kokemana.

Vastauksissa tulee esille, että useimmiten seksuaalisuus nähdään vain naisen ja miehen välisenä asiana. Huomasimme, ettei kukaan työntekijä ollut pohtinut seksuaalisuutta samaa sukupuolta edustavien välisenä asiana. Kun on kyse ikääntyneistä, ajatellaan heitä useimmin heteroseksuaalisina olentoina. Homoseksuaalisuus tulisi myös huomioida, sillä avoimesti lesboina ja homoina elävien lukumäärä on kasvanut ja hekin vanhenevat. Yhdessä vastauksessa kerrottiin, että seksuaalivähemmistöjä päivitetään usein ikääntyneiden keskuudessa. Vaikka seksuaalivähemmistöjä on ollut kauan, sitä pidetään

vieläkin kiellettyinä asiana ikääntyneiden kesken. Sukupolvien vaihtuessa asenteet ja ennakkoluulot liittyen seksuaalivähemmistöihin luultavasti muuttuvat.

Seksuaalisuus ikääntyneiden päivätoiminnassa on osa arkipäivää ja nousee esille työssä, vaikka muutamassa vastauksessa koettiin, ettei seksuaalisuus tavallaan kuulu heidän työhönsä. Kuitenkin näissä kahdessa vastauksessa kerrottiin esimerkein, miten seksuaalisuus on ilmennyt heidän työssään. Voi olla vaikea hahmottaa, mikä on seksuaalista ja mikä ei.

Joistakin vastauksista tulee myös esille se, ettei kaikilla työntekijöillä ole tarpeeksi tietoa tai valmiuksia kohdata seksuaalisuuteen liittyviä asioita tai seksuaalista käyttäytymistä etenkin miesten kanssa työskenneltäessä. Bildjuschkinin ja Ruuhilahden teoksessa todetaan, että tutkimusten mukaan työntekijät kaipaavat seksuaalisuudesta lisää koulutusta, koska opinnoissa käsitellään seksuaalisuutta liian vähän tai ei ollenkaan. Työpaikoilla ja työtehtäviin liittyen seksuaalisuudesta ja siihen kuuluvista asioista tarvitaan lisää tietoa. Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaan on huomattu, että työntekijän epävarmuus ja tietämättömyys hankaloittavat asian puheeksi ottamista. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 20.)

Muistisairauden myötä seksuaalisuuden esille tuominen saattaa ikääntyvillä kasvaa ja siihen liittyvät estot hälventyä. Silloin se saattaa kohdistua enemmän henkilökuntaan ja toisiin ihmisiin, koska estot häviävät. Muistisairauden edetessä älylliset ja fyysiset toiminnot heikkenevät ja ihmisen sosiaalinen toiminta ei ole samanlaista kuin ennen. (Hanhisalo & Sippola 2011, 25.) Asiakas ei välttämättä tiedä, mikä on oikein tai väärin, sallittua tai ei sallittua sairautensa tai elämäntilanteensa vuoksi. Tilanteet saattavat joskus olla hämmentäviä. Luonteva keskustelu ja ystävällisen, asiallinen käytös sopii kaikkiin olosuhteisiin. Liika huumorin käyttäminen hämmentävien tilanteiden

ratkaisemiseksi saattaa joskus loukata asiakkaan tunteita. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 71; Karjalainen & Kukkonen 56, 2005.) Toimintayksikössä halutaan toimia varovasti, jotta epämiellyttäviltä yhteentörmäyksiltä vältyttäisiin. Etenkin kosketustilanteissa pyritään olemaan mahdollisimman hienovaraisia.

Osa työntekijöistä työskenteli tai oli työskennellyt myös hoitoalalla. Hoitopuolen intiimeissä tilanteissa seksuaalisuus on vielä enemmän läsnä. Vessatus-, pukeutumis- ja pesutilanteet ovat esimerkkejä näistä intiimeistä asiakkaan ja työntekijän välisistä vuorovaikutustilanteista. Osa asiakkaista voi kokea tilanteet ahdistavina ja osa taas luonnollisina toimenpiteinä. Työntekijän puolelta minkään inhimillisen ei tulisi olla vierasta, joten ammattilaisena on pyrittävä saamaan asiakas tuntemaan olonsa turvalliseksi ja luottavaiseksi. Tilanteisiin liittyy kuitenkin epämiellyttävää seksuaalista vihjailua, kuten muutamasta vastauksesta nousi ilmi. Tällöin on työntekijän osattava asiakasta kunnioittavasti vetää rajat oikeaan aikaan ja mahdollisesti keskustella näistä tilanteista asiakkaan kanssa.

Toimintayksikössä on hienosti huomioitu naiseuden ja miehisyyden tukeminen järjestämällä päivätoimintaan miesten ja naisten ryhmiä. On huomioitu se, että naiset ja miehet ovat erilaisia. Asiakas saa kuitenkin itse päättää, onko seksuaalisuudesta puhuminen hänen mielestään tärkeää, ja sen, millä tasolla asiasta puhutaan. Bildjuschkinin ja Ruuhilahden mukaan työntekijän vastuulla on kuitenkin luoda turvallinen ja luottavainen ilmapiiri keskustelun käymiselle. Ikä, kulttuuri, sairaudet ja elämäkokemukset vaikuttavat sanojen valintaan ja keskustelun luonteeseen. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 80.)

Miehelle toimintakyvyn heikkeneminen on vaikeampi asia, koska avuttomuuden myötä miehisuus kärsii ja apua voi olla vaikea ottaa vastaan. Miesten toimintakyvyn heikkenemisen myötä puheilla ja kaksimielisillä

puheilla koetetaan usein paikata heikkoa toimintakykyä. Vihjailuja kohdistuu työntekijöihin herkemmin miesten osalta. Tämä saattaa tosin johtua siitä, että tutkimukseen kohdistuneessa toimintayksikössä työskenteli sillä hetkellä pelkästään naisia. Naisille ehostautuminen ja oman sukupuolen esille tuominen on tärkeää. Naiset korostavat naiseutta meikkaamalla sekä pukeutumalla kauniiksi ja viehättäväksi.

9 POHDINTA

Sosiaali- ja terveysala on hyvin naisvaltainen ala, ja se näkyy työyhteisössä, johon teimme opinnäytetyömme. Pohdimme sitä kuinka miesasiakkaiden kannalta olisi merkittävää, jos päivätoiminnassa olisi edes yksi miestyöntekijä. Naisena on joskus vaikea ymmärtää miesten ajatusmaailmaa, joten miestyöntekijä ymmärtäisi paremmin miesten näkökulman.

Olimme molemmat kolme kuukautta vaihdossa Vancouverin Suomikodissa, joka on yksi sen alueen arvostetuimmista vanhusten palvelutaloista. Olimme harjoittelussa päivätoiminnan puolella, jossa järjestimme ikäihmisille monipuolista viriketoimintaa. Ikäihmisten seksuaalisuutta oli selvästi pohdittu kyseisessä paikassa ja otettu se huomioon työtä tehdessä. Jokaisella asukkaalla oli omat lukolliset huoneet. Tällä tavoin asukkaan yksityisyyttä kunnioitettiin. Huoneisiin mentäessä aina ensin koputettiin ja vasta sitten mentiin sisään. Jokainen asukas sai sisustaa oman huoneensa mieleiseksi, esimerkiksi eräs mies halusi naisten kuvia huoneensa seinälle. Päivätoiminnan virikeohjaaja lähti yhdessä tämän miehen kanssa ostoksille valitsemaan miehelle tämän mieleiset taulut, joissa on naisten kuvia.

Kerran kuukaudessa päivätoiminnan työntekijät järjestivät kaunistautumishetken asukkaille illan teemajuhlia varten. Oli ilo huomata kuinka paljon se merkitsi etenkin naisille, kun kynnet lakattiin, hiukset laitettiin ja kasvot ehostettiin. Illan juhlissa tanssittiin ja nautittiin hyvästä ruoasta, juomasta ja seurasta. Miehet varsinkin nauttivat, kun pääsivät tanssittamaan naisia ja se tuntui kohottavan heidän miehistä itsetuntoaan. Eräs nais- ja miespuolinen henkilö olivat menettäneet aiemmat elämäkumppaninsa ja he solmivat yhdessä uuden suhteen Suomikodissa. Halu olla toisen kanssa ja kiinnostus vastakkaiseen sukupuoleen ei ole kadonnut edes 80-vuotiaana. Asukkaan seksuaalisuuden huomioiminen käytännön työssä suomikodilla oli mielestämme parhaimmillaan. Meillä Suomessa voitaisiin ottaa paremmin oppia ja esimerkkiä heidän tavastaan toteuttaa vanhustyötä.

Olemme myös molemmat tehneet vanhustyötä useamman vuoden ajan. Tämän vuoksi koimme aiheen hyvin henkilökohtaiseksi. Seksuaalisuus on mielestämme hyvin vahvasti läsnä jokapäiväisessä työssä. Se saattaa nousta esille ihan pienistäkin asioista. Valtaosa seksuaalisista vihjailuista liittyy kuitenkin intiimeihin tilanteisiin. Peseytymis- sekä vessatustilanteet ovat näistä yleisimpiä. Usein kuulee seksuaalisia pyyntöjä ja vihjailuja miespuolisten asiakkaiden taholta. Jokainen meistä tekee työtä persoonallaan ja toimii tilanteissa ammattimaisesti.

Ikääntyneiden väkiluku suhteessa työikäiseen väestöön kasvaa. Pohdimme siksi vanhustyön monipuolisuuden säilymistä. Keskittyykö vanhustyö tulevaisuudessa pelkästään hoitotyöhön vai osataanko ja pystytäänkö jatkossakin hyödyntämään toimintakykyä ylläpitävää viriketoimintaa?

Uskomme, että tulevaisuudessa seksuaalisuudesta pystytään keskustelemaan jo paljon avoimemmin kuin tällä hetkellä. Vuosien saatossa aiheen tabumaisuus on jo hälvennyttä. Ihmisillä on tietoa seksuaalisuudesta enemmän, siitä puhutaan

jo alakouluissa. Tietoa ja apua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista on helposti saatavilla tietoverkoista ja kirjoista. Myös konsultoimalla eri alojen ammatti-ihmisiä voi hankkia lisää tietoja ja laajentaa omia näkemyksiään. Kun työssä kohtaa uusia tilanteita ja haasteita joutuu pohtimaan, mietimme riittääkö aiemmin opittu vai olisiko tarpeen hankkia lisäkoulutusta.

Seksuaalisuutta korostava nyky-yhteiskunta saattaa myös luoda paineita jokaiselle meistä. Media luo tiettyjä kauneusihanteita miehestä ja naisesta.

Sosionomin (AMK) kompetensseja ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmän osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskunta osaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen sekä johtamisosaaminen. Seuraavaksi pohdimme sosionomin (AMK) kompetenssien toteutumista suhteessa opinnäytetyöhömmme.

Eettinen osaamisemme näkyi kaikkien yhteistyökumppaneiden arvojen ja yksityisyyden kunnioittamisessa. Asiakastyön osaaminen korostui molempien vahvuutena kohdata asiakas ammatillisesti sekä omalla persoonalla. Toteutimme opinnäytetyömme mahdollisimman asiakaslähtöisesti, asiakkaan toiveet huomioon ottaen. Palvelujärjestelmäosaaminen näkyi kykynämme huomioida juridiset säädökset ja opinnäytetyöhön liittyvät lupa-asiat sekä organisaation palvelujärjestelmän toiminen. Osasimme toimia osana moniammatillista työryhmää. Kompetensseista vahvimmin korostui tutkimuksellinen kehittämisosaaminen koko prosessin alusta loppuun. Se näkyi reflektiivisenä ja käytäntöpainotteisena tapana tuottaa uutta tietoa ja kykynämme suunnitella, toteuttaa, arvioida ja raportoida itsenäisesti työn kulkua. Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaamisemme perustuu pitkälti toimintaamme sekä kansainväliseen osaamiseemme.

Työharjoittelu Kanadassa Vancouverin suomikodilla antoi jo hyvän pohjan opinnäytetyöhömmen liittyen. Pohdimme jo siellä ikääntyneiden seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Kehittämisaamiamme painottui haastattelulomakkeiden luomiseen. Siinä huomioimme myös työn tilaajan toivomukset. Oman itsemme kehittäminen on jatkunut koko opinnäytetyöprosessimme ajan ja jatkuu edelleen. Toimimme oman itsemme johtajina tämän opinnäytetyöprosessin ajan. Olimme valmiita ottamaan vastuun ja tekemään itsenäisesti päätöksiä työhön liittyen. Kykenimme tarvittaessa muutoksien alla muuttamaan toimintatapojamme sopivammiksi saavuttaaksemme tavoitteemme.

Jatkoa ajatellen ehdotamme opinnäytetyötä seksuaalisuudesta ikäihmisten näkökulmasta. Myös asiakkaiden työntekijöihin kohdistuneesta seksuaalisesta käyttäytymisestä olisi mielenkiintoista saada syvällisempää tietoa. Seksuaaliseen häirintään liittyvät tutkimukset saatetaan tosin kokea arkoina ja ahdistavina asioina, joten tutkimus olisi toteutettava erittäin luottamuksellisesti ja hienovaraisesti.

LÄHTEET

- Aalto, L., Hakonen, E., Koskinen, S. & Päivärinta, E. 1998. Vanhustyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Allardt, E. 1980. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Juva: WSOY.
- Apter, D., Kaimola, K. & Väisälä, L. 2006. Seksuaalisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Backman, K., Eloniemi-Sulkava, U., Finne-Soveri, H., Paasivaara, L., Vaarama, M. & Voutilainen P. 2002. Ikäihmisten hyvä hoito ja palvelu. Opas laatuun. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2010. Puhutaan seksuaalisuudesta. Ammatillisia kohtaantumisia sosiaali- ja hoitotyössä. Tallinna: Raamatutrükikoda.
- Bruess, C., Conklin, S. & Greenberg, J. 2007. Exploring the dimensions of human sexuality. 3. Painos. USA: Jones & Bartlett Publishers.
- Cacciatore, R., Hervonen, A. & Kosonen, E. 2003. Seksuaalisuus elämänkaareissa. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo93407.pdf>. Luettu 28.8.2012.
- Eskola, A. 1975. Sosiologian tutkimusmenetelmät. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiöt.
- Hanhisalo, H & Sippola, J. 2011. Hoitotyöntekijöiden kokemuksia dementoituneen seksuaalisuudesta ja asennoituminen dementoituneen seksuaalisuuteen. Opinnäytetyö. Www-dokumentti. Saatavissa: http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/35349/Sippola_Joonas.pdf?sequence=1. Luettu 10.8.2012.
- Hovatta, O., Ojanlatva, A., Pelkonen, R. & Salmimies, P. 1995. Seksuaalisuus. Pieksämäki: Kirjakauppa/Rt-paino
- Ilmonen, T. 2001. Iloinen soturi ja suloinen kuningatar. Seksuaalikasvatuksesta. K-Print Oy
- Jämsen, E. 2011. Yle-uutiset. Www-dokumentti. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/vanhusten_seksuaalisuus_on_yha_tabu/6147709. Luettu 12.8.2012.
- Karisto, A., Kröger, T. & Seppänen, M. 2007. Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karjalainen, S. & Kukkonen, P. 2005. Psykologista käyttötietoa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kokinen, M. 2008. Hoitohenkilökunnan käsitykset vanhusten seksuaalisesta imenemisestä. Opinnäytetyö. Www-dokumentti saatavissa: http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/1064/Koskinen_Mervi.pdf?sequence=1. Luettu 30.1.2012.

Kärnä, S. 2009. Hyvinvoinnin pysyvyyttä ja muutosta kolmannessa iässä. Ikääntyvien henkilöiden elämänselämän seuranta vuosina 1991 ja 2004 Varkauden kaupungissa. Kuopio: Kopijyvä.

Laine, V., Sinko, T. & Vihriälä, V. 2009. Ikääntymisraportti. Kokonaisarvio ikääntymisen vaikutuksista ja varautumisen riittävydestä. Helsinki: Yliopistopaino.

Levonen, T. 2001. Ikä karttuu elämä jatkuu. Ikääntyminen muuttuvassa yhteiskunnassa. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

Noppari, E. & Koistinen, P. 2005. Laatu vanhustyöhön. Tampere: Tammer-paino Oy.

Ryttyläinen, K. & Valkama, S. 2010. Seksuaalisuus hoitotyössä. Helsinki: Edita Prima.

Suomen seksologinen seura ND. Seksuaalioikeuksien julistus. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.seksologinenseura.fi/index.cfm?sivu=62> Luettu 16.5.2012.

STM 2012. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista.

Tilastokeskus 2010. Väestöllinen huoltosuhde 1950-2010 ja ennuste 2011-2050. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/01/vaerak_2010_01_2011-09-30_kuv_002_fi.html. Luettu 21.8.2012.

Uutela, A. & Ruth, J-E. 1994. Muuttuva vanhuus. Tampere: Tammer-paino Oy.

Väestöliitto 2011. Mitä seksuaalisuus on? Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/murkun_kanssa/tietoa/seksuaalisuus_ja_seurustelu/seksuaalisuus/mita_seksuaalisuus_on/. Luettu 19.5.2011.

LIITE 1**Hyvä päivätoiminnan työntekijä!**

Olemme sosionomiopiskelijoita Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulusta Hyvinvoinnin ja kulttuurin yksiköstä. Teemme opinnäytetyömme koskien ikäihmisten seksuaalisuuden ilmenemistä työntekijöiden kokemana Teidän toimintayksikössänne. Haluamme työllämme nostaa esille ajankohtaisen ja tärkeän aiheen, jota ei mielestämme tarpeeksi tuoda esille.

Toivomme, että käytätte hetken aikaa kyselyn täyttämiseen, koska vastauksenne on opinnäytetyömme laadun kannalta erittäin tärkeää. Haastattelulomakkeisiin vastataan nimettömänä ja kyselyt käsitellään luottamuksellisesti. Opinnäytetyössämme emme mainitse toimintayksikkönne nimeä.

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

Ystävällisin terveisin

Hanna Riika Tepsell

puh. 050 494 5390

hanna-riika.tepsell@cou.fi

Jenni Laine

puh. 050 305 7409

jenni.laine@cou.fi

2. Miten ikäihmisten seksuaalisuus ilmenee Teidän työpaikallanne?

Voitte lopuksi kertoa vapaasti omista kokemuksistanne ja ajatuksistanne liittyen ikäihmisten seksuaalisuuteen

_____ Kiitos vastauksestanne!

